

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

Save the Children

SISTEM IZBORNIH PREDMETA

OBRAZOVANJE U AKCIJI
EDUCATION IN ACTION

Projekt opšteg obrazovanja u Bosni i Hercegovini (TABLA) započeo je 24. septembra 2019. i trajat će do 23. septembra 2023. godine. TABLA ima za cilj unaprijediti sposobnosti kritičkog razmišljanja učenika te ostvariti poboljšanje njihovog akademskog uspjeha u egzaktnim naukama.

Kako bi pripremili učenike i nastavnike za izazove 21. stoljeća, Save the Children (SC), u partnerstvu sa Fondacijom Obrazovanje u akciji (FEiA), Zavodom Republike Slovenije za Šolstvo (ZRSŠ) i Mrežom za izgradnju mira (MzIM), koristit će sveobuhvatan i inovativan pristup poboljšanju ishoda učenja u predmetima egzaktnih nauka, tehnologije, inženjerstva, umjetnosti i matematike (STEAM) kroz izgradnju kapaciteta nastavnika, unaprjeđenje standarda za inicijalno obrazovanje i stručno usavršavanje nastavnika, poboljšanje okruženja za učenje i podsticanje reformskog dijaloga i zagovaranja, u svrhu povećanja efikasnosti obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini (BiH). Tokom pandemije COVID-19, projekat je pružio podršku nastavnicima da koriste online i kombinovano (kombinacija online i rada u učionici) učenje te omogućio aktivnosti usmjerene ka očuvanju mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške (MHPSS). Osim toga, TABLA će osigurati da učenici i nastavnici kojima su najpotrebniji računari, hardver i pristup internetu posjeduju ove osnovne alate za podučavanje i učenje.

Aktivnosti projekta TABLA će biti usmjerene na vlasti na državnom nivou, te kantonalna ministarstva obrazovanja (MO) i pedagoške institucije u tri geografska područja, a to su Kanton Sarajevo (KS) i Hercegovačko-neretvanski kanton (HNK) u Federaciji BiH (FBiH) te Republika Srpska (RS), a u kontekstu jačanja kapaciteta i podršku u provođenju reformi obrazovanja.

Reforme u obrazovanju koje podržava TABLA projekat imaju za cilj transformisati inicijalno obrazovanje i stručno usavršavanje nastavnika kroz integraciju STEAM-a, PPDM-a (pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičko obrazovanje) i zajedničkog jezgra nastavnih planova i programa (ZJNPP) zasnovanog na ishodima učenja. Aktivnosti TABLA projekta su posvećene jačanju sposobnosti edukatora da podstiču učenike na **4K** (kritičko razmišljanje, kreativnost, komunikacija i kolaboracija/saradnja) i primjenu **STEAM** znanja i vještina kako bi dosegli svoj puni potencijal i pozitivno uticali na društveni i ekonomski razvoj zemlje.

Sve četiri komponente TABLA projekta provode se u saradnji sa obrazovnim vlastima Kantona Sarajevo, Hercegovačko-neretvanskog kantona i Republike Srpske, a uključuju:

- 1. Inicijalno obrazovanje nastavnika:** TABLA pruža podršku odabranim nastavničkim fakultetima kako bi povećali standarde u inicijalnom obrazovanju nastavnika i uključili vještine kritičkog razmišljanja i primijenjenih znanja u STEAM predmetima.
- 2. Stručno usavršavanje nastavnika:** TABLA pruža podršku ministarstvima obrazovanja u Kantonu Sarajevo, Hercegovačko-neretvanskom kantonu i Republici Srpskoj da institucionaliziraju visokokvalitetno stručno usavršavanje i profesionalni razvoj nastavnika u okviru svojih obrazovnih sistema.
- 3. Stvaranje stimulativnog okruženja za učenje i rad:** TABLA poboljšava okruženje za učenje u odabranim školama pružajući fizičke alate i opremu neophodnu za primijenjeno učenje u STEAM predmetima.
- 4. Poticanje dijaloga o reformama u obrazovanju:** TABLA promovira dijalog o reformama obrazovanja sa relevantnim interesnim stranama kao odgovor na rezultate Bosne i Hercegovine u Programu za međunarodno ocjenjivanje učenika (PISA) iz 2018., svjetskoj studiji o učeničkim postignućima iz matematike, prirodnih nauka i čitanja, te međunarodnog istraživanja Trendova u znanju matematike i prirodnih nauka (TIMSS) iz 2019, pokazatelju međunarodnih trendova u matematici i naučnim dostignućima.

Save the Children vjeruje da svako dijete zaslužuje budućnost. U zemljama sjeverozapadnog Balkana radimo svaki dan kako bismo za djecu osigurali zdrav početak života, priliku za učenje i zaštitu od nasilja. Kada se pojave krize i kada su djeca najranjivija, mi smo uvijek među prvima koji dođu pomoći i među posljednjima koji odlaze. Mi osiguravamo da se odgovori na specifične potrebe djece i da se njihov glas čuje. Postižemo dugotrajne rezultate za milione djece, uključujući onu djecu do koje je najteže doći. Dajemo sve od sebe za djecu – svaki dan i u vrijeme kriza – transformišući njihove živote i budućnost koja je pred nama.

© Save the Children 2022

Izdavač:

Save the Children

Projekat:

Projekt opšteg obrazovanja (TABLA)

Voditeljica projekta:

Jill Jarvi

Autori:

Prof. dr. Emeritus Lamija Tanović

Prof. dr. Dragan Matić

Prof. dr. Emina Dedić Bukvić

Prof. dr. Alma Pabrić

Doc. dr. Amela Medar

Prof. dr. Luciana Boban

Mr. Sci. Mirela Šuman

Doc. dr. Ines Nuić

Priredivači:

Prof. dr. Emeritus Lamija Tanović

Fatima Smajlović

Samir Arnautović

Lektura:

Indira Buljubašić

Dizajn naslovnice:

Ferida Abdagić

Dizajn i tehnička priprema:

ART&ART by MPD

Štampa

Amos Graf

Ova publikacija je omogućena uz velikodušnu podršku američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Sadržaj ove publikacije je odgovornost Save the Children i ne odražava nužno stavove USAID-a ili vlade Sjedinjenih Američkih Država.

Ova publikacija je nastala u sklopu Projekta opšteg obrazovanja (TABLA), podržanog od strane USAID-a koji implementira Save the Children u partnerstvu sa Fondacijom Obrazovanje u akciji (FEiA).

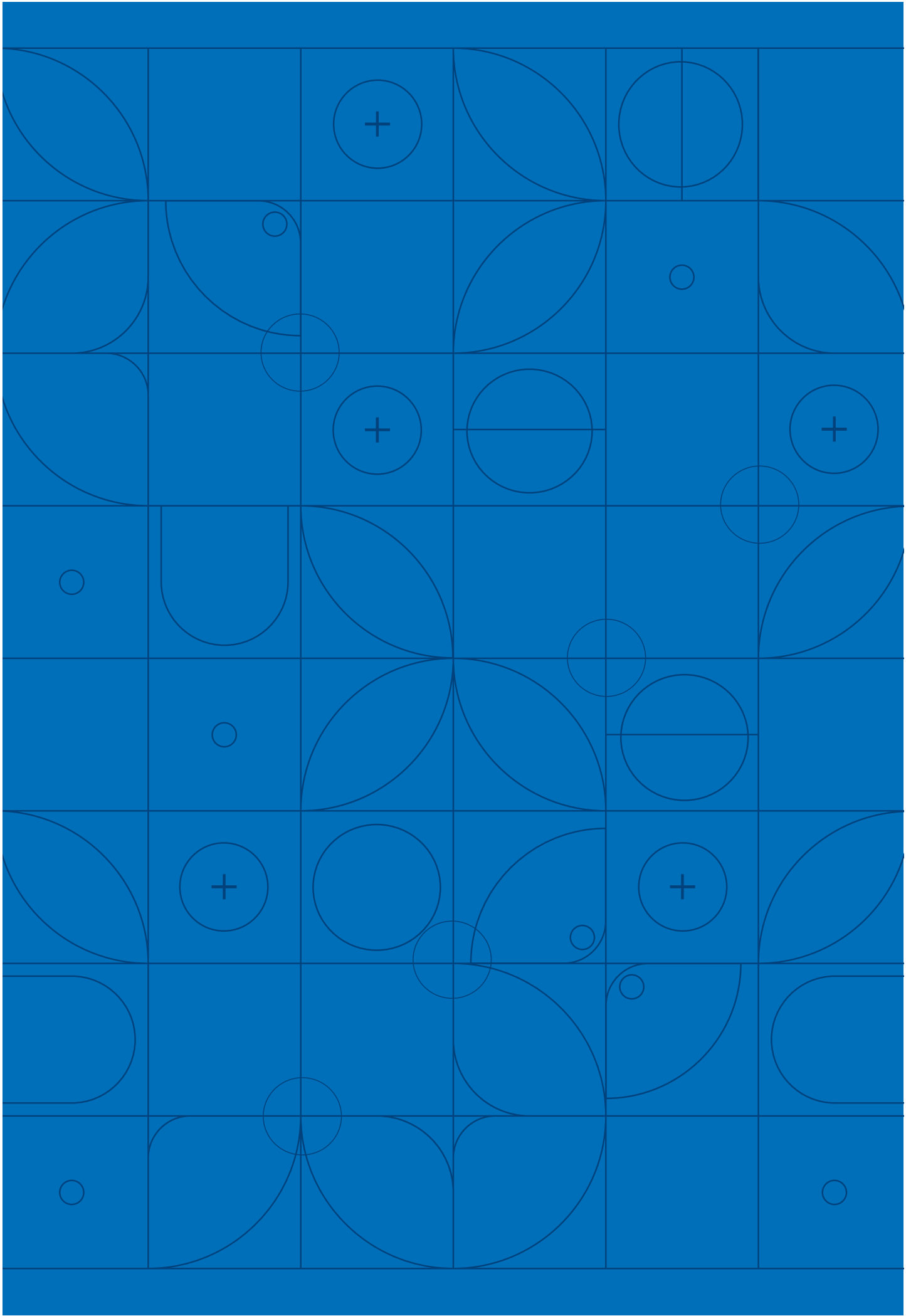
Sva prava su zadržana. Sadržaj ove publikacije se može slobodno koristiti ili kopirati u nekomercijalne svrhe, uz obavezno navođenje izvora.

ISBN 978-9926-462-37-6

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod ID brojem 47561478

SADRŽAJ

7	UVOD
11	I. NIVO UNIVERZITETA
13	II. NIVO GRUPE SRODNIH FAKULTETA
15	III. NIVO FAKULTETA
17	IV. NIVO GRUPE SRODNIH STUDIJSKIH PROGRAMA ISTOG FAKULTETA
20	V. NIVO STUDIJSKOG PROGRAMA
23	GRAFIČKI PRIKAZI
25	PRIMJER SISTEMA IZBORNIH PREDMETA NA NIVOU UNIVERZITETA
29	PRIMJER SISTEMA IZBORNIH PREDMETA NA NIVOU FAKULTETA

UVOD

Sistem izbornih predmeta bio je karakteristika visokog obrazovanja i prije Bolonjskog procesa, ali je nakon bolonjske reforme dodatno dobio na važnosti. Naime, jedan od šest ciljeva Bolonjske deklaracije odnosi se na mobilnost, koja sama po sebi podrazumijeva izbornost i fleksibilnost nastavnih planova i programa te procedura. Ako je Bolonjskom deklaracijom predviđena mobilost na nivou evropskog područja visokog obrazovanja (ali i šire), tim više bi se trebala razvijati mobilnost unutar jedne visokoškolske ustanove. Osim toga, jedan od kriterija za akreditaciju studijskih programa je osiguravanje interdisciplinarnosti/multidisciplinarnosti nastavnog plana i programa, što se, između ostalog, postiže i sistemom izbornosti na više nivoa. Izbornost kao takva donosi znatne prednosti za studente, ali s druge strane, uspostavljanje sistema izbornosti iziskuje dosta uloženog truda i resursa, te zahtijeva posebnu metodologiju kreiranja i implementiranja sistema.

Sistem izbornih predmeta i svi njegovi elementi definiraju se u skladu sa zakonodavnim okvirom te pravnim aktima visokoškolske ustanove (statut, pravilnik o studiranju, pravilnik o usvajanju novih te izmjenama i dopunama postojećih studijskih programa i slično).

Iako je izbornost kao takva već zastupljena na svim visokoškolskim ustanovama u BiH, primijećeno je da nije zastupljena na svim nivoima te da nije planirana i organizirana sistemski, nego samo parcijalno. Dakle, izbornost kao takva postoji na svim studijskim programima, ali rijetko na višim nivoima (nivo fakulteta ili univerziteta).

Osim toga, kreiranje sistema izbornih predmeta direktno je povezano s metodologijom planiranja i kreiranja nastavnih planova i programa, pri čemu je postojanje jasne i djelotvorne metodologije kreiranja nastavnih planova i programa na neki način preduslov za kreiranje optimalnog sistema izbornosti i definiranje odnosa između izbornosti na više različitih nivoa unutar visokoškolske ustanove.

Prednosti sistema izbornih predmeta

Sistem izbornih predmeta tokom procesa studiranja je potreban iz sljedećih razloga:

- omogućava ostvarivanje preferencije studenata,
- čini jednu od pretpostavki interdisciplinarnosti/multidisciplinarnosti studijskih programa,
- omogućava lakše povezivanje nastavnih planova i programa s potrebama tržišta rada,
- potiče samoregulaciju učenja,
- osvještava potrebu za cjeloživotnim učenjem,
- podrazumijeva princip inkluzivnosti uključivanjem studenata u različite kolektive.

Potreba za sistemskim pristupom izbornosti

Izborni predmeti trebaju biti definirani kroz sistem iz sljedećih razloga:

- sistem omogućava proces planiranja i implementiranja,
- sistem se odnosi na sve nivoe izbornosti i definira odnos prema ostalim nivoima (univerzitet, fakultet, studijski program),
- sistem omogućava transparentnost i dostupnost informacija svim korisnicima,
- sistem omogućava kontrolu i unapređenje kvaliteta cjelokupnog procesa studiranja.

Nivoi sistema izbornih predmeta

Sistem izbornih predmeta može se definirati na više različitih nivoa unutar jedne visokoškolske ustanove. Svaki nivo ima svoje karakteristike te jasno definiran odnos prema drugim nivoima. Osim toga, nivo izbornosti uslovljava i usmjerava sve ostale elemente sistema izbornosti.

Nivoi izbornosti na visokoškolskoj ustanovi mogu biti:

- 1) nivo univerziteta,
- 2) nivo grupe srodnih fakulteta,
- 3) nivo fakulteta,
- 4) nivo grupe srodnih studijskih programa istog fakulteta,
- 5) nivo studijskog programa.

Elementi sistema izbornih predmeta

Sistem izbornih predmeta na svakom nivou ima sljedeće elemente:

- 1) ciljevi sistema izbornih predmeta,
- 2) sadržaj izbornosti,
- 3) ECTS sistem,
- 4) ishodi učenja,
- 5) pravila i procedure odabira izbornih predmeta.

Od navedenih elemenata, sadržaj i ECTS sistem su specifični za sve nivoe izbornosti, pa će ti elementi biti posebno opisani. S druge strane, ciljevi, ishodi učenja, pravila i procedure imaju iste pretpostavke na svim nivoima izbornosti.

Ciljevi sistema izbornih predmeta na svim nivoima

Ciljevi sistema izbornih predmeta na svim nivoima trebaju definirati šta se takvim sistemom želi postići. Od njih zavisi način na koji će se to postići, odnosno od njih zavise drugi elementi sistema.

Npr. ako je cilj proširivanje studentskih kompetencija, onda je prikladnije:

- da se izborni predmeti upisuju pored stečenih 30 ECTS bodova na semestru,
- da se popis izbornih predmeta na nivou univerziteta kreira od postojećih predmeta koji se već izvode na studijskim programima,
- da se popis izbornih predmeta kreira i grupira po ključnim kompetencijama.

S druge strane, ako je cilj racionalizacija ljudskog kadra i reguliranje nastavnog opterećenja, onda je prikladnije:

- da se izborni predmeti upisuju unutar 30 ECTS bodova na semestru,
- da se popis izbornih predmeta na nivou univerziteta kreira od novih predmeta prilagođenih sistemu i njegovim ciljevima,
- da se popis izbornih predmeta kreira i grupira po studijskim programima u koje će se integrirati određeni izborni predmet.

Ishodi učenja kao zajednički element sistema izbornih predmeta na svim nivoima

Ishodi učenja stečeni na izbornim predmetima na svim nivoima direktno su povezani s ciljevima sistema izbornih predmeta i njihovim sadržajem, ali ne i s ishodima učenja koji se definirani u nastavnom planu i program za pojedini studijski program. Međutim, izborni predmeti i ishodi učenja stečeni na njima mogu se evidentirati u dodatku diplomi, bez obzira integriraju li se unutar ili pored 30 ECTS bodova te neovisno o kriterijima po

kojima je kreiran popis izborih predmeta na bilo kojem nivou. Pri tome je bitno da silabusi svih zajedničkih izbornih predmeta budu dostupni studentima.

Procedure odabira izbornih predmeta na svim nivoima izbornosti

Procedure odabira izbornih predmeta trebaju biti definirani odlukom Senata, odnosno naučno-nastavnog vijeća fakulteta, te odgovarajućim pravilnicima, u zavisnosti od nivoa izbornosti.

U navedenim aktima, osim ostalih elemenata sistema, treba biti propisano sljedeće:

1. *način usvajanja i ažuriranja popisa izbornih predmeta na svim nivoima izbornosti*
  - definirati koliko često se ažurira popis izbornih predmeta, pri čemu je optimalno da to bude neposredno prije početka svake akademske godine;
2. *način na koji studenti biraju izborne predmete na svim nivoima izbornosti*
  - definirati proceduru prema kojoj studenti biraju izborne predmete, što se može činiti putem informacijskog sistema, preko liste s potpisima studenata, preko e-maila i slično;
3. *tekući rokovi do kojih se bira izborni predmet*
  - realan rok za biranje izbornih predmeta na svim nivoima izbornosti je prva sedmica nastave u tekućem semestru, kako bi studenti mogli dobiti sve informacije o ispunjenosti kvota i rasporedu nastave;
4. *način usklađivanja rasporeda nastave*
  - treba odlučiti je li mogućnost pohađanja nastave preduslov za odabir nekog izbornog predmeta, ili će se određeni udio nastave kompenzirati drugim obavezama studenata (što bi odgovaralo vanrednim studentima i sistemu po kojem se zajednički izborni predmeti upisuju pored stečenih 30 ECTS bodova po semestru);
5. *mogućnost odustajanja od izbornog predmeta*
  - definirati može li student odustati od izabranog predmeta bez posljedica ili mu taj predmet postaje obavezan nakon što ga izabere; obaveza polaganja izbornog predmeta može se definirati samo u slučaju kada se zajednički izborni predmeti uvrštavaju unutar 30 ECTS po semestaru, dok u slučaju kada se zajednički izborni predmeti upisuju pored stečenih 30 ECTS bodova po semestru nije logično nametati studentima izabrani predmet kao obavezujući, jer student i bez njega imaju ECTS bodova koji su planirani nastavnim planom i programom, ali se može definirati neka vrsta zabrane odabira zajedničkih izbornih predmeta na određeno razdoblje ili druga mjera;
6. *način prilagodbe sistema zajedničkih izbornih predmeta izvanrednim studentima*
  - budući da vanredni studenti imaju drugačije obaveze prema pohađanju nastave od redovnih studenata, treba definirati njihove obaveze prema zajedničkim izbornim predmetima koji se inače izvode na studijskim programima koji upisuju samo uz status redovnog studenta (rješenje može biti poseban popis predmeta za vanredne studente, prilagođavanje obaveza na svim predmetima vanrednim studentima ili izvođenje nastave za vanredne studente u prilagođenim terminima);
7. *definiranje kvota na izborne predmete*
  - odluka o definiranju kvota može se donijeti na način da vrijedi za sve izborne predmete (dakle, da se na svim izbornim predmetima definira odgovarajuća kvota ili da se ni na jednom izbornom predmetu ne definira kvota), ili se može donijeti odluka da o definiranju kvote odlučuje nositelj predmeta. U svakom slučaju odluka o definiranju kvote može imati i finansijske i organizacijske posljedice, u smislu dodatnog opterećenja nastavnika i učioničkog prostora u slučaju povećanog broja studenata, te se to

svakako treba uzeti u obzir pri definiranju odluke;

8. *priznavanje zajedničkog izbornog predmeta sa viših nivoa izbornosti na nivou studijskog programa*
  - može se donijeti odluka da se položeni zajednički izborni predmet sa viših nivoa izbornosti može priznati za predmet na nivou studijskog programa, ako su ishodi učenja dovoljno srodni, o čemu može odlučivati nositelj predmeta ili za to predviđena komisija, pri čemu proceduru i uslove priznavanja treba jasno definirati;
9. *imenovanje tijela/osobe zadužene za upravljanje sistemom izbornih predmeta i sistemom informiranja*
  - nužno je odrediti tijelo/osobu sa viših nivoa izbornosti koja će administrirati sistem (zajedničkih) izbornih predmeta, odnosno komunicirati sa nastavnicima, stručnim službama i studentima te postavljati i ažurirati podatke na web stranicama (obavijesti o pokrenutim predmetima, raspored nastave pokrenutih predmeta, termine ispitnih rokova, rezultate ispitnih rokova i dr).

Obaveze visokoškolske ustanove i prava studenata u kontekstu izbornosti

ECTS bodovi su jedan od osnovnih ciljeva Bolonjskog procesa i ključni faktor kreiranja ne samo sistema izbornih predmeta, nego studijskih programa uopće. Osnovna karakteristika sistema izbornosti na svim nivoima je upravo način na koji se broj ECTS bodova izbornih predmeta odnosi prema normi od 30 ECTS bodova, odnosno uvrštava li se izborni predmet unutar 30 ECTS bodova ili se izborni predmet upisuje pored 30 ECTS bodova predviđenih nastavnim planom i programom.

Naime, odredba čl. 5. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u BiH prema kojoj “jedan semestar studija nosi 30 ECTS bodova u svakom ciklusu“, odnosi se na **obavezu** visokoškolske ustanove da pri kreiranju nastavnih planova i programa omogući studentu sticanje tačno 30 ECTS po semestru, bez manjka ili viška bodova. Drugim riječima, student ima **pravo** na diplomu s tačno 240, 80, 120 ili 60 ECTS bodova, a eventualni višak bodova je opravdan samo ukoliko sam student želi dodatne ECTS bodove. U tom kontekstu ECTS sistem izbornih predmeta treba biti postavljen tako da student ima mogućnost steći 30 ECTS bodova na svakom semestru, pri čemu pravo studenta na višak bodova nije isključeno nego se, naprotiv, studentu ostavlja mogućnost izbora predmeta uz osiguranih 30 ECTS bodova. U skladu s rečenim, svakako treba izbjeći situaciju u kojoj je student zbog obaveze upisa izbornog predmeta **prisiljen upisati više od 30 ECTS bodova** po semestru (npr. kada je po nastavnom planu i programu predviđen manji broj ECTS bodova nego što ih nose izborni predmeti koji su ponuđeni, pa student, da ne bi imao manjak bodova, mora imati višak bodova).

Dakle, izborni predmeti se mogu integrirati u nastavni plan i program na dva načina:

1. da se uvrste unutar 30 ECTS po semestru,
2. da se upisuju pored osiguranih 30 ECTS bodova po semestru.

Oba načina su moguća na svim nivoima izbornosti, pri čemu se čak ne isključuju, nego je moguće postojanje oba načina integriranja izbornih predmeta u nastavni plan i program. Međutim, to je najkompleksnije rješenje te je za visokoškolske ustanove, fakultete i studijske programa praktičnije i realnije da se na temelju ciljeva sistema izbornosti definira način integriranja ECTS bodova za svaki nivo izbornosti. Npr. na nivou univerziteta najprikladniji je način upisa izbornih predmeta pored 30 ECTS bodova, ponajviše zbog raznovrsnosti naučnih područja, fakulteta i studijskih programa te zbog brojnosti studenata, dok je za nivo fakulteta sasvim realan način na koji se zajednički izborni predmeti na nivou fakulteta uvrštavaju unutar 30 ECTS bodova.

I. NIVO UNIVERZITETA

- Izbornost na nivou univerziteta podrazumijeva popis zajedničkih izbornih predmeta koje mogu birati svi studenti univerziteta.
- Svi elementi sistema izbornosti na nivou univerziteta trebaju biti definirani odlukom Senata ili pravilnikom na nivou univerziteta.
- Osim elemenata sistema izbornosti na nivou univerziteta, normativnim aktom na nivou univerziteta treba definirati druge nivoe izbornosti na visokoškolskoj ustanovi, odnos između pojedinih nivoa i njihove osnovne karakteristike.

Sadržaj sistema izbornih predmeta na nivou univerziteta

Uz sistem izbornih predmeta na nivou univerziteta treba donijeti sljedeće odluke:

- odluka o tome po kojim će se kriterijima kreirati popis zajedničkih izbornih predmeta na nivou univerziteta,
- odluka o tome hoće li se popis zajedničkih izbornih predmeta kreirati od postojećih obaveznih i izbornih predmeta koji se već izvode na studijskim programima ili će se kreirati popis novih izbornih predmeta prilagođenih sistemu izbornih predmeta.

Pojašnjenje

1. Sadržaj izbornih predmeta, odnosno njihov popis, može se definirati preko područja ključnih kompetencija (npr. digitalne kompetencije), različitih modula/konceptata (npr. zaštita okoliša) ili prema fakultetu s kojeg se predmet nudi (npr. izborni predmeti s Građevinskog fakulteta), itd.
2. Ako se odluči da će kriterij za kreiranje popisa zajedničkih izbornih predmeta biti ključne kompetencije ili koncepti za koje nema odgovarajućih postojećih predmeta, onda se trebaju kreirati novi izborni predmeti. U ostalim slučajevima, kao zajednički izborni predmeti mogu se koristiti postojeći predmeti u identičnom ili prilagođenom obliku.

Zaključak

Na nivou univerziteta organizacijski je najbolje kreirati popis zajedničkih izbornih predmeta prema **ključnim kompetencijama**, jer univerziteti u pravilu imaju dovoljno različitih naučnih područja te se na takav popis mogu uvrstiti **postojeći predmeti** na studijskim programima. Ako će se postojeći predmeti zadržati u identičnom obliku, to znači da će zajednički izborni predmeti imati različit broj ECTS bodova (onaj kojeg imaju na studijskom programu na kojem se realiziraju), a u tom slučaju je najlogičnije da se zbog različitog broja ECTS bodova zajednički izborni predmeti na nivou univerziteta **upisuju pored 30 ECTS bodova** po semestru. Ako će se postojeći predmeti popisu zajedničkih predmeta prilagoditi brojem ECTS bodova i opterećenjem studenata, to znači da mogu imati isti broj ECTS bodova, te se kao takvi mogu ili uvrstiti unutar 30 ECTS bodova po semestru ili upisati pored stečenih 30 ECTS bodova. U slučaju da se zajednički izborni predmeti uvrštavaju unutar 30 ECTS bodova, svi studijski progami trebaju predvidjeti mjesto i prostor za zajednički izborni predmet, odnosno semestar i tačno onoliko ECTS bodova koliko nosi zajednički izborni predmet.

ECTS sistem izbornih predmeta na nivou univerziteta

U vezi sa ECTS bodovima na nivou univerziteta treba donijeti sljedeće odluke:

1. odluka o tome hoće li se zajednički izborni predmeti uvrstiti unutar 30 ECTS ili će se upisivati pored 30 ECTS po semestru,
2. odluka o tome hoće li zajednički izborni predmeti nositi isti ili različitih broj ECTS bodova,
3. odluka o tome hoće li se pojedini zajednički predmeti vezati za određeni semestar (npr. da se predmet "X" može birati samo u 3. semestru preddiplomskog studija) ili će se moći slobodno upisivati na svim godinama unutar ciklusa (npr. da se taj isti predmet "X" može birati u zimskom semestru na svim godinama unutar ciklusa).

Pojašnjenja

1. Budući da univerziteti najčešće uključuju fakultete i studijske programe iz različitih naučnih područja, sistem izbornih predmeta na tom nivou najprikladnije je definirati kao izbor predmeta koji se polažu pored redovnih obaveznih i izbornih predmeta te evidentiraju u dodatku diplomi (pri čemu se višak bodova u odnosu na definiranih 30 ECTS po semestru stvara samo kao dobrovoljni izbor studenta, a osigurava se sticanje ishoda i kompetencija planiranih studijskim programom, bez mogućnosti da student izborom zajedničkog izbornog predmeta izbjegne neki od izbornih matičnih predmeta). Naravno, ukoliko se tako odluči, moguće je kreirati sistem po kojem se izborni predmeti na nivou univerziteta integriraju unutar 30 ECTS bodova, pri čemu se tada na nivou studijskog programa u nastavnom planu i programu treba predvidjeti mjesto i prostor (semestar i broj ECTS bodova) za izborni predmet na novou univerziteta.
2. Ako će se zajednički izborni predmet upisivati pored 30 ECTS po semestru, onda je svejedno hoće li broj ECTS bodova za zajedničke izborne predmete biti isti ili različit. S druge strane, ako će se zajednički izborni predmet uvrstiti unutar 30 ECTS po semestru, onda je najbolje da broj ECTS bodova svih zajedničkih izbornih predmeta bude isti, kako bi se pri kreiranju nastavnog plana i programa za svaki studijski program znalo koliki prostor treba ostaviti za zajednički izborni predmet na nivou univerziteta.
3. Zajednički izborni predmeti na nivou univerziteta moraju se vezati za konkretan semestar samo u slučaju ako se uvrštavaju unutar 30 ECTS bodova i ako nose različit broj ECTS bodova. U svim drugim slučajevima jednako je moguća i opcija da se zajednički predmeti vežu za tačno određeni semestar i opcija da se zajednički izborni predmeti mogu slobodno upisivati na svim godinama unutar ciklusa. Pri tome je važno da se u svakom slučaju razlikuju zajednički izborni predmeti za različite cikluse, odnosno da svaki ciklus ima svoj popis predmeta, jer se ciklusi odnose na različite nivoe kvalifikacije.

Zaključak

Na nivou univerziteta organizacijski je najprikladnije definirati sistem izbornih predmeta koji se upisuju **pored 30 ECTS bodova** po semestru, pri čemu se određeni izborni predmet može upisivati **na bilo kojoj godini** unutar ciklusa, bez obzira nose li zajednički izborni predmeti **isti ili različit broj ECTS bodova**.

II. NIVO GRUPE SRODNIH FAKULTETA

- Sistem izbornih predmeta na nivou grupe srodnih fakulteta podrazumijeva **popis zajedničkih izbornih predmeta** koje mogu birati **svi studenti grupe srodnih fakulteta** (npr. fakulteti s nastavničkim studijima, fakulteti iz područja biomedicine, tehnički fakulteti i sl).
- Svi elementi sistema izbornih predmeta na nivou grupe srodnih fakulteta trebaju biti definirani **odlukom Senata, na prijedlog naučno-nastavnih vijeća srodnih fakulteta** ili pravilnicima na nivou srodnih fakulteta.
- Osim elemenata Sistema izbornih predmeta na nivou grupe srodnih fakulteta, normativnim aktom na nivou univerziteta, odnosno srodnih fakulteta, treba definirati odnos prema drugim nivoima izbornosti na visokoškolskoj ustanovi, posebno prema sistemu izbornih predmeta na nivou studijskih programa koji se izvode na grupi srodnih fakulteta.
- Velika prednost sistema izbornosti na nivou grupe srodnih fakulteta bila bi **racionalizacija** ljudskih resursa i mogućnost sistemskog upravljanja njihovim nastavnim opterećenjem na nivou univerziteta, odnosno srodnih fakulteta.
- Način reguliranja sistema izbornih predmeta na nivou grupe srodnih fakulteta zavisi od nivoa integriranosti visokoškolske ustanove i osnovnih odredbi njenoga statuta.

Sadržaj sistema izbornih predmeta na nivou grupe srodnih fakulteta

Za sadržaj sistema izbornih predmeta na nivou grupe srodnih fakulteta treba donijeti sljedeće odluke:

1. odluka o tome po kojim će se kriterijima kreirati popis zajedničkih izbornih predmeta na nivou grupe srodnih fakulteta,
2. odluka o tome hoće li se popis zajedničkih izbornih predmeta kreirati od postojećih obaveznih i izbornih predmeta koji se već izvode na studijskim programima na tim fakultetima ili će se kreirati popis novih izbornih predmeta prilagođenih sistemu izbornih predmeta.

Pojašnjenje

1. Sadržaj izbornih predmeta, odnosno njihov popis, može se definirati preko područja ključnih kompetencija (npr. digitalne kompetencije), različitih modula/konceptata (npr. zaštita okoliša) ili prema fakultetu s kojeg se predmet nudi (npr. izborni predmeti s Građevinskog fakulteta).
2. Ako se odluči da će kriterij za kreiranje popisa zajedničkih izbornih predmeta biti ključne kompetencije ili koncepti za koje nema prikladnih postojećih predmeta, onda se trebaju kreirati novi izborni predmeti. U ostalim slučajevima, kao zajednički izborni predmeti mogu se koristiti postojeći predmeti u identičnom ili prilagođenom obliku.

Zaključak

Na nivou grupe srodnih fakulteta organizacijski je najprikladnije kreirati popis zajedničkih izbornih predmeta prema **modulima/konceptima** koji su specifični za grupu srodnih fakulteta, jer se zbog srodnosti fakulteta može racionalizirati opterećenje nastavnika i učioničkog/laboratorijskog prostora te se na takav popis mogu uvrstiti **postojeći predmeti** ili kreirati **novi predmeti**. Ako će se postojeći predmeti zadržati u identičnom obliku, to

znači da će zajednički izborni predmeti imati različit broj ECTS bodova (onaj kojeg imaju na studijskom programu na kojem se izvode). U tom slučaju je najlogičnije da se zbog različitog broja ECTS bodova zajednički izborni predmeti na nivou grupe srodnih fakulteta upisuju pored 30 ECTS bodova po semestru, ili da se za svaki izborni predmet odredi tačno određeni semestar, da bi se u nastavnom planu i programu moglo tačno predvidjeti mjesto i prostor za zajednički izborni predmet. Ako će se postojeći predmeti popisu zajedničkih predmeta prilagoditi brojem ECTS bodova i opterećenjem studenata, to znači da se mogu imati **isti broj ECTS bodova**, te se kao takvi mogu ili uvrstiti unutar 30 ECTS bodova po semestru ili upisati pored stečenih 30 ECTS bodova. Ako je cilj zajedničkih izbornih predmeta **racionalizacija resursa**, onda bi logičniji izbor bio sistem po kojem se izborni predmeti uvrštavaju unutar 30 ECTS, bez obzira na odluku o broju ECTS bodova ili vezanosti predmeta za određeni semestar.

ECTS sistem izbornih predmeta na nivou grupe srodnih fakulteta

Vezano za ECTS bodove na nivou grupe srodnih fakulteta treba donijeti sljedeće odluke:

1. odluka o tome hoće li se zajednički izborni predmeti uvrstiti unutar 30 ECTS ili će se upisivati pored 30 ECTS po semestru,
2. odluka o tome hoće li zajednički izborni predmeti nositi isti ili različitih broj ECTS bodova,
3. odluka o tome hoće li se pojedini zajednički predmeti vezati za određeni semestar (npr. da se predmet "X" može birati samo u 3. semestru preddiplomskog studija) ili će se moći slobodno upisivati na svim godinama unutar ciklusa (npr. da se taj isti predmet "X" može birati u zimskom semestru na svim godinama unutar ciklusa).

Pojašnjenja

1. Budući da srodni fakulteti u pravilu pripadaju istom naučnom području na tom nivou se može definirati sistem po kojem se izborni predmeti uvrštavaju unutar 30 ECTS bodova ili se polažu pored redovnih obaveznih i izbornih predmeta te evidentiraju u dodatku diplomi (pri čemu se višak bodova u odnosu na definiranih 30 ECTS po semestru stvara samo kao dobrovoljni izbor studenta, s druge strane osigurava se stjecanje ishoda i kompetencija planiranih studijskim programom, bez mogućnosti da student izborom zajedničkog izbornog predmeta izbjegne neki od izbornih matičnih predmeta).
2. Ako će se zajednički izborni predmet upisivati pored 30 ECTS po semestru, onda je svejedno hoće li broj ECTS bodova za zajedničke izborne predmete biti isti ili različit. S druge strane, ako će se zajednički izborni predmet uvrstiti unutar 30 ECTS po semestru, onda je najbolje da broj ECTS bodova svih zajedničkih izbornih predmeta bude isti, kako bi se pri kreiranju nastavnog plana i programa za svaki studijski program znalo koliki prostor treba ostaviti za zajednički izborni predmet na nivou grupe srodnih fakulteta.
3. Zajednički izborni predmet na nivou grupe srodnih fakulteta moraju se vezati za tačno određeni semestar samo u slučaju ako se uvrštavaju unutar 30 ECTS bodova i ako nose različit broj ECTS bodova. U svim drugim slučajevima jednako je moguća i opcija da se zajednički predmeti vežu za tačno određeni semestar i opcija da se zajednički izborni predmeti mogu slobodno upisivati na svim godinama unutar ciklusa. Pri tome je važno da se u svakom slučaju razlikuju zajednički izborni predmeti za različite cikluse, odnosno da svaki ciklus ima svoj popis predmeta, jer se ciklusi odnose na različite nivoe kvalifikacije.

Zaključak

Na nivou grupe srodnih fakulteta organizacijski je najprikladnije definirati sistem izbornih predmeta koji se **uvrštavaju unutar 30 ECTS bodova** po semestru, pri čemu bi bilo praktičnije da svi zajednički izborni predmeti nose **isti broj ECTS bodova**, te da se određeni izborni predmet može upisivati **na bilo kojoj godini** unutar ciklusa, a u nastavnom planu i program svakog studijskog programa iz grupe srodnih fakulteta definirao bi se prostor za predviđene ECTS bodove zajedničkog izbornog predmeta.

III. NIVO FAKULTETA

- Sistem izbornih predmeta na nivou fakulteta podrazumijeva **popis zajedničkih izbornih predmeta** koje mogu birati **svi studenti jednog fakulteta**.
- Svi elementi sistema izbornih predmeta na nivou fakulteta trebaju biti definirani **odlukom naučno-nastavnog vijeća fakulteta** ili pravilnicima na nivou fakulteta.
- Osim elemenata sistema izbornih predmeta na nivou fakulteta, normativnim aktom treba definirati odnos prema drugim nivoima izbornosti na fakultetu, posebno prema sistemu izbornih predmeta na nivou studijskih programa koji se izvode na fakultetu.
- Velika prednost sistema izbornih predmeta na fakultetu svakako je **racionalizacija** ljudskih resursa i mogućnost sistemskog upravljanja nastavnim opterećenjem na nivou fakulteta.

Sadržaj sistema izbornih predmeta na nivou fakulteta

Vežano za sadržaj izbornosti na nivou fakulteta treba donijeti sljedeće odluke:

1. odluka o tome po kojim će se kriterijima kreirati popis zajedničkih izbornih predmeta na nivou fakulteta,
2. odluka o tome hoće li se popis zajedničkih izbornih predmeta kreirati od postojećih obaveznih i izbornih predmeta koji se već izvode na studijskim programima na fakultetu ili će se kreirati popis novih izbornih predmeta prilagođenih sistemu izbornih predmeta.

Pojašnjenje

1. Sadržaj izbornih predmeta, odnosno njihov popis, može se definirati preko područja ključnih kompetencija (npr. digitalne kompetencije), različitih modula/konceptata (npr. zaštita okoliša) ili prema odsjeku s kojeg se predmet nudi (npr. izborni predmeti sa Odsjeka za anglistiku).
2. Ako se odluči da će kriterij za kreiranje popisa zajedničkih izbornih predmeta biti ključne kompetencije ili koncepti za koje nema odgovarajućih postojećih predmeta, onda se trebaju kreirati novi izborni predmeti. U ostalim slučajevima, kao zajednički izborni predmeti mogu se koristiti postojeći predmeti u identičnom ili prilagođenom obliku.

Zaključak

Na nivou grupe srodnih fakulteta organizacijski je najprikladnije kreirati popis zajedničkih izbornih predmeta prema **modulima/konceptima** koji su specifični za fakultet, jer se zbog srodnosti može racionalizirati opterećenje nastavnika i učioničkog/laboratorijskog prostora. Na takav popis se mogu uvrstiti **postojeći predmeti** ili kreirati **novi predmeti**. Ukoliko će se postojeći predmeti zadržati u identičnom obliku, to znači da će zajednički izborni predmeti imati različit broj ECTS bodova (onaj kojeg imaju na studijskom programu na kojem se izvode). U tom slučaju je najlogičnije da se zbog različitog broja ECTS bodova zajednički izborni predmeti na nivou fakulteta upisuju pored 30 ECTS bodova po semestru, ili da se za svaki izborni predmet odredi tačno određeni semestar, da bi se u nastavnom planu i programu precizno moglo predvidjeti mjesto i prostor za zajednički izborni predmet. Ako će se postojeći predmeti popisu zajedničkih predmeta prilagoditi brojem ECTS bodova i opterećenjem studenata, to znači da mogu imati **isti broj ECTS bodova**, te se kao takvi mogu ili uvrstiti unutar 30 ECTS bodova po semestru ili upisati pored stečenih 30 ECTS bodova. Uzmemo li za cilj zajedničkih izbornih predmeta **racionalizaciju resursa**, onda bi logičniji izbor bio sistem po kojem se izborni predmeti uvrštavaju unutar 30 ECTS, bez obzira na odluku o broju ECTS bodova ili vezanosti predmeta za određeni semestar.

ECTS sistem izbornih predmeta na nivou fakulteta

U vezi sa ECTS bodovima na nivou fakulteta treba donijeti sljedeće odluke:

1. odluka o tome hoće li se zajednički izborni predmeti uvrstiti unutar 30 ECTS ili će se upisivati pored 30 ECTS po semestru,
2. odluka o tome hoće li zajednički izborni predmeti nositi isti ili različitih broj ECTS bodova,
3. odluka o tome hoće li se pojedini zajednički predmeti vezati za određeni semestar (npr. da se predmet "X" može birati samo u 3. semestru preddiplomskog studija) ili će se moći slobodno upisivati na svim godinama unutar ciklusa (npr. da se taj isti predmet "X" može birati u zimskom semestru na svim godinama unutar ciklusa).

Pojašnjenja

1. Budući da fakulteti imaju jasno formirana tijela i njihove nadležnosti te definiranu organizacijsku strukturu, na tom nivou se može definirati i sistem po kojem se izborni predmeti uvrštavaju unutar 30 ECTS bodova i sistem po kojem se zajednički izborni predmeti dodaju pored 30 ECTS bodova iz redovnih obaveznih i izbornih predmeta te evidentiraju u dodatku diplomi (pri čemu se višak bodova u odnosu na definiranih 30 ECTS po semestru stvara samo kao dobrovoljni izbor studenta, a s druge strane osigurava se sticanje ishoda i kompetencija planiranih studijskim programom, bez mogućnosti da student izborom zajedničkog izbornog predmeta izbjegne neki od izbornih matičnih predmeta).
2. Ako će se zajednički izborni predmet upisivati pored 30 ECTS po semestru, onda je svejedno hoće li broj ECTS bodova za zajedničke izborne predmete biti isti ili različit. S druge strane, ako će se zajednički izborni predmet uvrstiti unutar 30 ECTS po semestru, onda je najbolje da broj ECTS bodova svih zajedničkih izbornih predmeta bude isti, kako bi se pri kreiranju nastavnog plana i programa za svaki studijski program znalo koliki prostor treba ostaviti za zajednički izborni predmet na nivou fakulteta.
3. Zajednički izborni predmeti na nivou fakulteta moraju se vezati za tačno određeni semestar samo u slučaju ako se uvrštavaju unutar 30 ECTS bodova i ako nose različit broj ECTS bodova. U svim drugim slučajevima jednako je moguća i opcija da se zajednički predmeti vežu za tačno određeni semestar i opcija da se zajednički izborni predmeti mogu slobodno upisivati na svim godinama unutar ciklusa. Pri tome je važno da se u svakom slučaju razlikuju zajednički izborni predmeti za različite cikluse, odnosno da svaki ciklus ima svoj popis predmeta, jer se ciklusi odnose na različite nivoe kvalifikacije.

Zaključak

Na nivou fakulteta organizacijski je najbolje definirati sistem izbornih predmeta koji se **uvrštavaju unutar 30 ECTS bodova** po semestru, pri čemu bi bilo praktičnije da svi zajednički izborni predmeti nose **isti broj ECTS bodova**, te da se određeni izborni predmet može upisivati **na bilo kojoj godini** unutar ciklusa. U nastavnom planu i programu svakog studijskog programa sa fakulteta definirao bi se prostor za predviđene ECTS bodove zajedničkog izbornog predmeta.

Također, na nivou fakulteta može se kreirati i neki **složeniji sistem** koji predviđa i izborne predmete unutar 30 ECST i izborne predmeta preko 30 ECTS.

IV. NIVO GRUPE SRODNIH STUDIJSKIH PROGRAMA ISTOG FAKULTETA

- Sistem izbornih predmeta na nivou grupe srodnih studijskih programa podrazumijeva **popis zajedničkih izbornih predmeta** koje mogu birati **svi studenti srodnih studijskih programa istog fakulteta** (npr. nastavnički studiji, studiji stranih jezika, ostali srodni studiji).
- Svi elementi sistema izbornih predmeta na nivou grupe srodnih studijskih programa trebaju biti definirani **odlukom naučno-nastavnog vijeća fakulteta** ili pravilnicima na nivou fakulteta.
- Osim elemenata sistema izbornih predmeta na nivou grupe srodnih studijskih programa, normativnim aktom na nivou fakulteta treba definirati odnos prema drugim nivoima izbornosti na visokoškolskoj ustanovi, koji je u skladu s normativnim aktima na nivou univerziteta.
- Velika prednost sistema izbornih predmeta na nivou grupe srodnih studijskih programa svakako je racionalizacija ljudskih resursa i mogućnost sistemskog upravljanja nastavnim opterećenjem na nivou fakulteta.

Sadržaj sistema izbornih predmeta na nivou grupe srodnih studijskih programa

U vezi sa sadržajem sistema izbornih predmeta na nivou grupe srodnih studijskih programa treba donijeti sljedeće odluke:

1. odluka o tome po kojim će se kriterijima kreirati popis zajedničkih izbornih predmeta na nivou grupe srodnih studijskih programa,
2. odluka o tome hoće li se popis zajedničkih izbornih predmeta kreirati od postojećih obaveznih i izbornih predmeta koji se već izvode na tim studijskim programima ili će se kreirati popis novih izbornih predmeta prilagođenih sistemu izbornosti.

Pojašnjenje

1. Sadržaj izbornih predmeta, odnosno njihov popis, može se definirati preko područja ključnih kompetencija (npr. digitalne kompetencije), različitih modula/konceptata (npr. zaštita okoliša) ili prema odsjeku s kojeg se predmet nudi (npr. izborni predmeti sa Odsjeka za anglistiku).
2. Ako se odluči da će kriterij za kreiranje popisa zajedničkih izbornih predmeta biti ključne kompetencije ili koncepti za koje nema odgovarajućih postojećih predmeta, onda se trebaju kreirati novi izborni predmeti. U ostalim slučajevima, kao zajednički izborni predmeti mogu se koristiti postojeći predmeti u identičnom ili prilagođenom obliku.

Zaključak

Na nivou grupe srodnih studijskih programa organizacijski je najprikladnije kreirati popis zajedničkih izbornih predmeta prema **modulimalkonceptima** koji su specifični za grupu srodnih studijskih programa, jer se zbog njihove srodnosti može racionalizirati opterećenje nastavnika i učioničkog/laboratorijskog prostora te se na takav popis mogu uvrstiti **postojeći predmeti** ili kreirati **novi predmeti**. Ukoliko će se postojeći predmeti zadržati u identičnom obliku, to znači da će zajednički izborni predmeti imati različit broj ECTS bodova (onaj kojeg imaju na studijskom programu na kojem se izvode), a u tom slučaju je najlogičnije da se zbog različitog broja ECTS bodova zajednički izborni predmeti na nivou grupe srodnih fakulteta upisuju pored 30 ECTS bodova po semestru, ili da se za svaki izborni predmet odredi tačno određeni semestar, da bi se u nastavnom planu i programu moglo tačno predvidjeti mjesto i prostor za zajednički izborni predmet.

Ako će se postojeći predmeti popisu zajedničkih predmeta prilagoditi brojem ECTS bodova i opterećenjem studenata, to znači da mogu imati isti broj ECTS bodova, te se kao takvi mogu ili uvrstiti unutar 30 ECTS bodova po semestru ili upisati pored stečenih 30 ECTS bodova. Uzmemo li za cilj zajedničkih izbornih predmeta racionalizaciju resursa, onda bi logičniji izbor bio sistem po kojem se izborni predmeti uvrštavaju unutar 30 ECTS, bez obzira na odluku o broju ECTS bodova ili vezanosti predmeta za određeni semestar.

ECTS sistem izbornih predmeta na nivou grupe srodnih studijskih programa

Vezano za ECTS bodove na nivou grupe srodnih studijskih programa treba donijeti sljedeće odluke:

1. odluka o tome hoće li se zajednički izborni predmeti uvrstiti unutar 30 ECTS ili će se upisivati pored 30 ECTS po semestru,
2. odluka o tome hoće li zajednički izborni predmeti nositi isti ili različitih broj ECTS bodova,
3. odluka o tome hoće li se pojedini zajednički predmeti vezati za određeni semestar (npr. da se predmet "X" može birati samo u 3. semestru preddiplomskog studija) ili će se moći slobodno upisivati na svim godinama unutar ciklusa (npr. da ste taj isti predmet "X" može birati u zimskom semestru na svim godinama unutar ciklusa).

Pojašnjenja

1. Budući da nivo grupe srodnih studijskih programa pripada fakultetima koji imaju jasno formirana tijela i njihove nadležnosti te definiranu organizacionu strukturu, na toj razini se može definirati i sistem po kojem se izborni predmeti uvrštavaju unutar 30 ECTS bodova i sistem po kojem se zajednički izborni predmeti polažu pored 30 ECTS bodova iz redovnih obaveznih i izbornih predmeta te evidentiraju u dodatku diplomu (pri čemu se višak bodova u odnosu na definiranih 30 ECTS po semestru stvara samo kao dobrovoljni izbor studenta. S druge strane, osigurava se sticanje ishoda i kompetencija planiranih studijskim programom, bez mogućnosti da student izborom zajedničkog izbornog predmeta izbjegne neki od izbornih matičnih predmeta).
2. Ako će se zajednički izborni predmet upisivati pored 30 ECTS po semestru, onda je svejedno hoće li broj ECTS bodova za zajedničke izborne predmete biti isti ili različit. Ukoliko će se zajednički izborni predmet uvrstiti unutar 30 ECTS po semestru, onda je najbolje da broj ECTS bodova svih zajedničkih izbornih predmeta bude isti, kako bi se pri kreiranju nastavnog plana i programa za svaki studijski program znalo koliki prostor treba ostaviti za zajednički izborni predmet na nivou grupe srodnih fakulteta.

3. Zajednički izborni predmet na nivou grupe srodnih studijskih programa moraju se vezati za tačno određeni semestar samo u slučaju ako se uvrštavaju unutar 30 ECTS bodova i ako nose različit broj ECTS bodova. U svim drugim slučajevima jednako je moguća i opcija da se zajednički predmeti vežu za tačno određeni semestar i opcija da se zajednički izborni predmeti mogu slobodno upisivati na svim godinama unutar ciklusa. Pri tome je važno da se u svakom slučaju razlikuju zajednički izborni predmeti za različite cikluse, odnosno da svaki ciklus ima svoj popis predmeta, jer se ciklusi odnose na različite nivoe kvalifikacije.

Zaključak

Na nivou grupe srodnih studijskih programa organizacijski je najprikladnije definirati sistem izbornih predmeta koji se **uvrštavaju unutar 30 ECTS bodova** po semestru, pri čemu bi bilo praktičnije da svi zajednički izborni predmeti nose **isti broj ECTS bodova**, te da se određeni izborni predmet može upisivati **na bilo kojoj godini** unutar ciklusa, a u nastavnom planu i programu svakog studijskog programa iz grupe srodnih fakulteta definirao bi se prostor za predviđene ECTS bodove zajedničkog izbornog predmeta.

V. NIVO STUDIJSKOG PROGRAMA

- Sistem izbornih predmeta na nivou studijskog programa podrazumijeva **popis izbornih predmeta** koje mogu birati **samo studenti jednog studijskog programa**.
- Svi elementi sistema izbornih fakulteta na nivou studijskog programa trebaju biti definirani **odlukom naučno-nastavnog vijeća fakulteta**, na osnovu prijedloga Vijeća odsjeka ili pravilnicima na nivou fakulteta.
- Osim elemenata sistema izbornih predmeta na nivou studijskog programa, normativnim aktom na nivou fakulteta treba definirati odnos prema drugim nivoima izbornosti na visokoškolskoj ustanovi, koji je u skladu s normativnim aktima na nivou univerziteta.
- Nivo studijskog programa je za studente primaran i studentima treba pružiti sve informacije o odnosu nivoa studijskog programa prema izbornim predmetima na višim nivoima.

Sadržaj sistema izbornih predmeta na nivou studijskog programa

U vezi sa sadržajem izbornosti na nivou studijskog programa treba donijeti sljedeću odluku:

- I. odluka o tome po kojim će se kriterijima kreirati popis izbornih predmeta na nivou studijskog programa.

Pojašnjenje

- I. Sadržaj izbornih predmeta, odnosno njihov popis, može se definirati preko različitih modula/konceptata iz područja studijskog programa (npr. zaštita okoliša, određeno razdoblje književnosti, i sl) ili odabranim modulima/konceptima iz područja ključnih kompetencija (npr. menadžment, javni nastupi, i sl).

Zaključak

Na nivou grupe modula/konceptata iz područja studijskog programa organizacijski je najprikladnije kreirati popis izbornih predmeta prema **modulima/konceptima** iz područja studijskog programa, jer se preko njih mogu detaljnije razraditi ishodi učenja stečeni na obveznim predmetima i istovremeno ostvariti preferencije studenata. Uz to, ponudom izbornih predmeta na nivou studijskog programa može se racionalizirati opterećenje nastavnika i učioničkog/laboratorijskog prostora.

ECTS sistem izbornih predmeta na nivou studijskog programa

Vežano za ECTS bodove na nivou grupe srodnih studijskih programa treba donijeti sljedeće odluke:

- I. odluka o tome hoće li se izborni predmeti uvrstiti samo unutar 30 ECTS ili će se moći upisivati dodatni

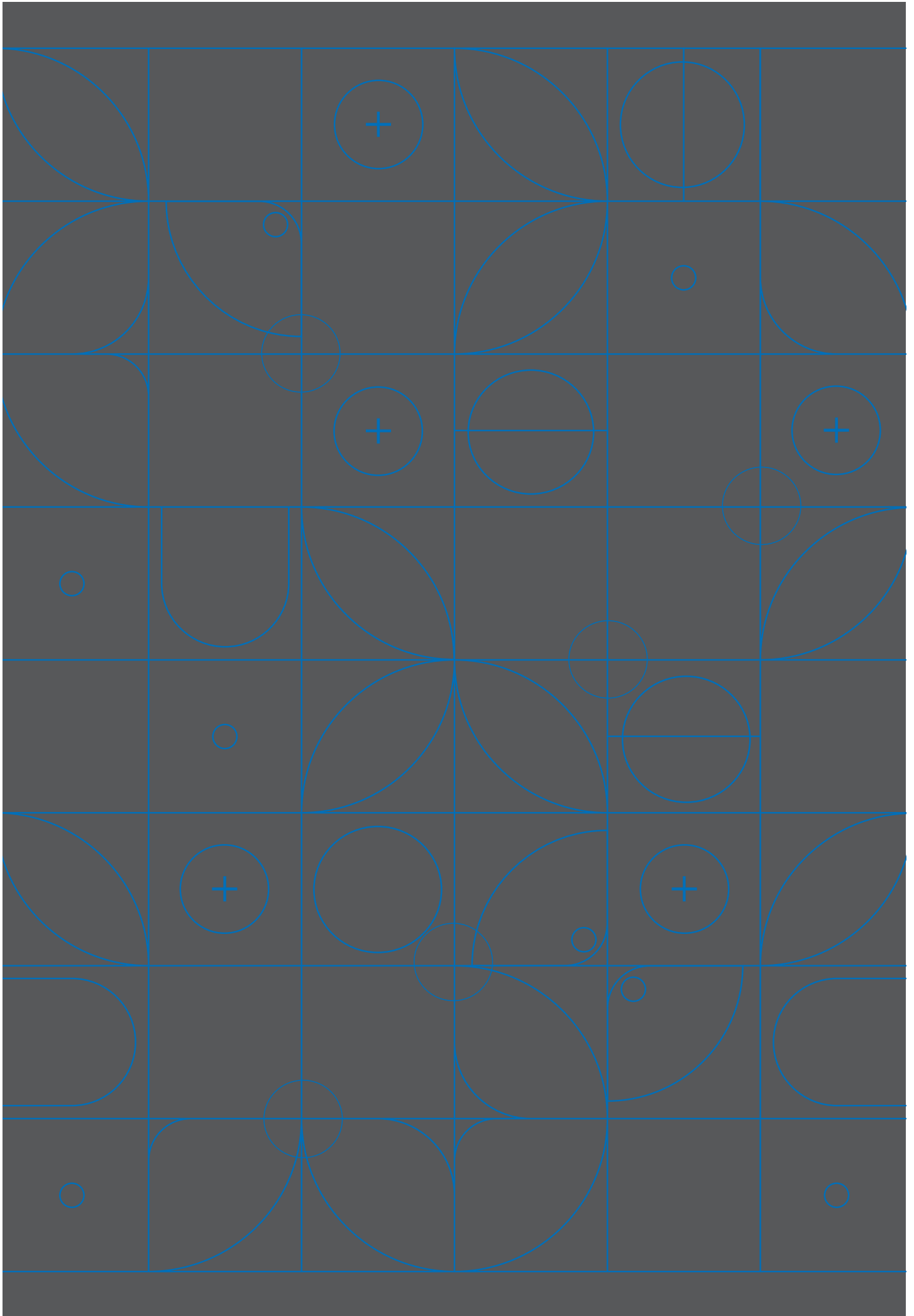
- izborni predmeti pored 30 ECTS po semestru,
2. odluka o tome hoće li izborni predmeti nositi isti ili različitih broj ECTS bodova,
  3. odluka o tome hoće li se pojedini izborni predmeti vezati za određeni semestar (npr. da se predmet "X" može birati samo u 3. semestru preddiplomskog studija) ili će se moći slobodno upisivati na svim godinama unutar ciklusa (npr. da ste taj isti predmet "X" može birati u zimskom semestru na svim godinama unutar ciklusa).

Pojašnjenja

1. Budući da se na nivou studijskog programa kreira nastavni plan i program, na tom nivou se može definirati i sistem po kojem se izborni predmeti uvrštavaju unutar 30 ECTS bodova i sistem po kojem se zajednički izborni predmeti dodaju pored 30 ECTS bodova iz redovnih obaveznih i izbornih predmeta te evidentiraju u dodatku diplomi (pri čemu se višak bodova u odnosu na definiranih 30 ECTS po semestru stvara samo kao dobrovoljni izbor studenta).
2. Ako će se izborni predmet upisivati pored 30 ECTS po semestru, onda je svejedno koliki će broj ECTS bodova nositi. S druge strane, ako će se izborni predmet uvrstiti unutar 30 ECTS po semestru, onda treba jasno definirati koliko ECTS bodova nose izborni predmeti u određenom semestru.
3. Izborni predmet na nivou studijskog programa moraju se vezati za tačno određeni semestar samo u slučaju ako se uvrštavaju unutar 30 ECTS bodova i ako nose različit broj ECTS bodova. U svim drugim slučajevima jednako je moguća i opcija da se zajednički predmeti vežu za tačno određeni semestar i opcija da se zajednički izborni predmeti mogu slobodno upisivati na svim godinama unutar ciklusa. Pri tome je važno da se u svakom slučaju razlikuju izborni predmeti za različite cikluse, odnosno da svaki ciklus ima svoj popis predmeta, jer se ciklusi odnose na različite nivoe kvalifikacije.

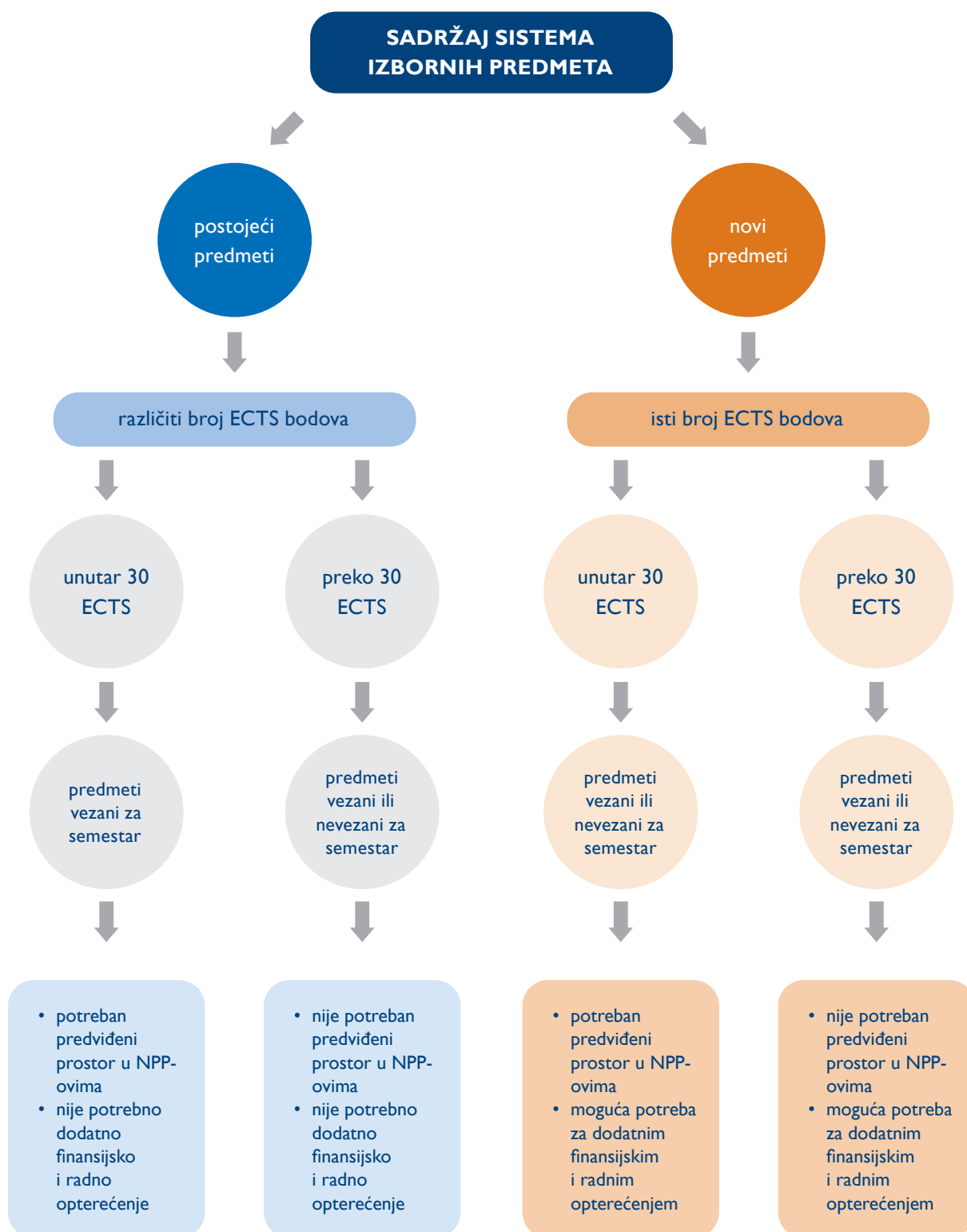
Zaključak

Na nivou studijskog programa obvezno je definirati sistem izbornih predmeta koji se **uvrštavaju unutar 30 ECTS bodova** po semestru, bez obzira koliki broj ECTS bodova nose izborni predmeti i jesu li vezani za određeni semestar. Pored toga, moguće je dopustiti da studenti izaberu i dodati izborni predmet sa nivoa studijskog programa, koji će se upisivati pored 30 ECTS bodova po semestru. Također, ako postoji sistem zajedničkih izbornih predmeta na višim nivoima (fakultet, univerzitet) koji predviđa uvrštavanje unutar 30 ECTS bodova, onda se u nastavnom planu i programu svakog studijskog programa treba definirati prostor za predviđene ECTS bodove zajedničkog izbornog predmeta sa više nivoa izbornosti.

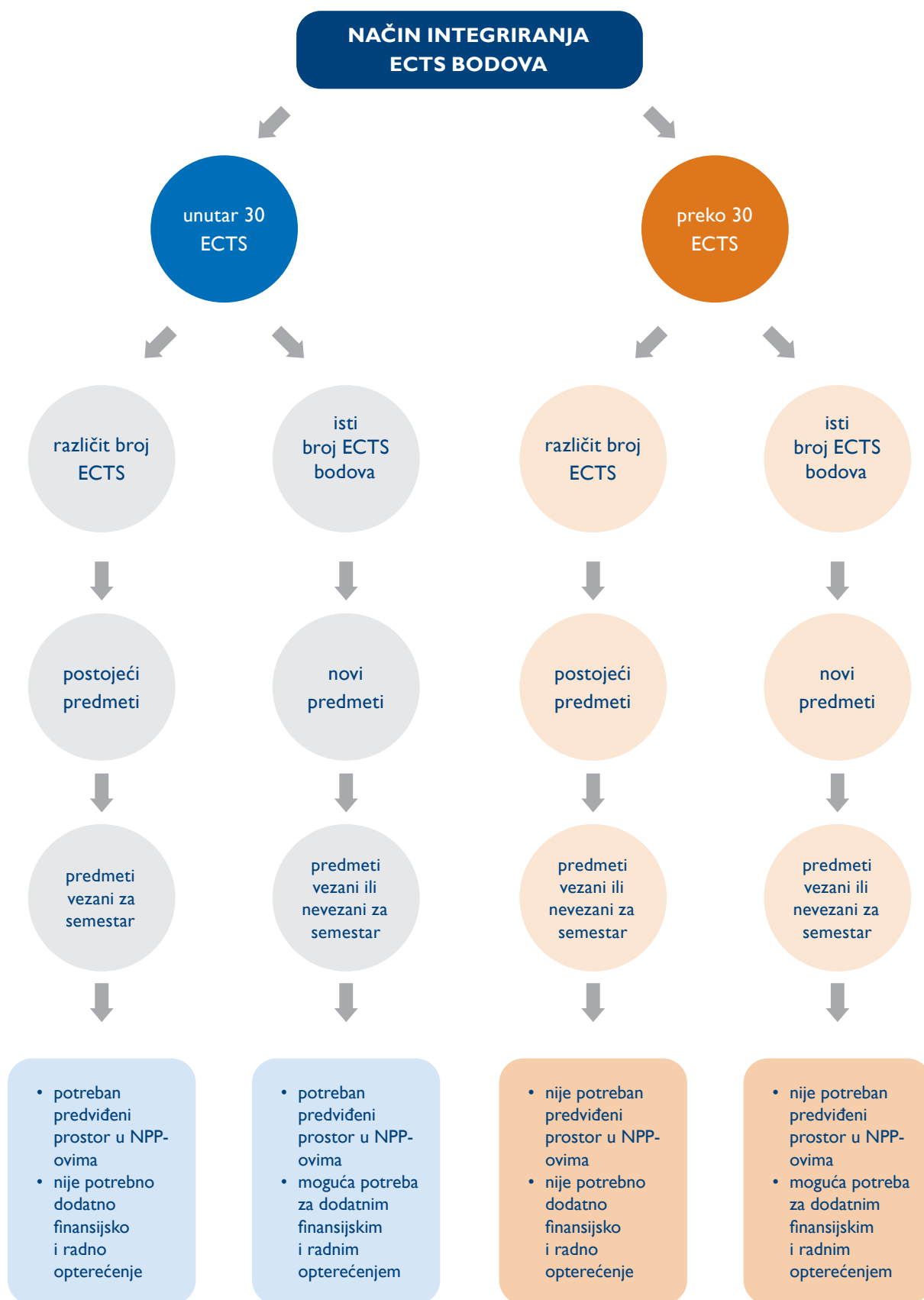

GRAFIČKI PRIKAZI

Grafički prikaz odluka pri kreiranju sistema izbornih predmeta, s polaznim kriterijem “sadržaj sistema izbornih predmeta”

Grafički prikaz odluka pri kreiranju sistema izbornih predmeta, s polaznim kriterijem “način integriranja ECTS bodova”

PRIMJER SISTEMA IZBORNIH PREDMETA NA NIVOU UNIVERZITETA

Uvod

Sveučilište u Mostaru je od akademske 2019/20. godine uspostavilo sistem univerzitetskih izbornih predmeta, kojeg čine postojeći predmeti koji se već izvode na studijskih programima, podijeljeni prema ključnim kompetencijama definiranim od Vijeća EU, te dodatnim ključnim kompetencijama koje je definirao APOSO. Studenti zajedničke izborne predmete upisuju pored 30 ECTS bodova, pridružujući se kolektivu koji te predmete upisuje po redovnom nastavnom planu i programu. Nastavnici koji su nositelji predmeta odlučuju o tome hoće li za svoj predmet definirati kvotu. Ovakav sistem izbornih predmeta Sveučilištu ne donosi dodatna organizacijska i finansijska opterećenja, jer studenti biraju predmete koji se svakako izvode, a imaju mogućnost steći dodatne kompetencije iz stranih jezika, IT-a, poduzetništva i dr. Popis zajedničkih izbornih predmeta ažurira se svake akademske godine, usvajanjem odluke na Senatu.

Ciljevi uspostavljanja sistema univerzitetskih izbornih predmeta na Sveučilištu u Mostaru:

1. ispunjavanje strateških ciljeva i zadataka,
2. učiniti studente konkurentnijima na tržištu rada i sposobnijima za suočavanje sa životnim izazovima,
3. kod studenata osvijestiti potrebu cjeloživotnog učenja i kulturi izgradnje vlastite ličnosti kroz obrazovanje,
4. stvaranje mogućnosti da studenti sami kreiraju vlastitita „portfolija“ kompetencija, odnosno znanja, vještina i sposobnosti.

Dokumenti koji su bili referentni pri definiranju sistema univerzitetskih izbornih predmeta i kreiranju popisa univerzitetskih izbornih predmeta na Sveučilištu u Mostaru:

1. *Preporuka Vijeća o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje* (22.5.2018, Vijeće EU) u kojem je definirano 8 ključnih kompetencija Evropskog referentnog okvira: 1. kompetencija pismenosti, 2. kompetencija višejezičnosti, 3. matematička kompetencija i kompetencija u prirodnim naukama, tehnologiji i inženjerstvu, 4. digitalna kompetencija, 5. lična, socijalna kompetencija i kompetencija učenja kako učiti, 6. kompetencija građanstva, 7. poduzetnička kompetencija, 8. kompetencija kulturne svijesti i izražavanja;
2. *Ključne kompetencije i životne vještine u BiH* (Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH, 2013, nacrt), u kojem su definirane još dvije dodatne kompetencije: 9. kreativno-produktivna kompetencija, 10. tjelesno-zdravstvena kompetencija.

Osnovne karakteristike sistema univerzitetskih izbornih predmeta na Sveučilištu u Mostaru:

1. sveučilišni izborni predmeti su predmeti koji pripadaju jednoj od 10 ključnih kompetencija (Preporuka Vijeća EU, dokumenti APOSO BiH), koji se već izvode kao obavezni ili izborni predmeti studijskih programa na Sveučilištu i koji ne zahtijevaju predznanje studenata;
2. izbor univerzitetskog izbornog predmeta je isključiva volja studenata (student može odlučiti da ne izabere ni jedan univerzitetski izborni predmet, a može odlučiti izabrati njih nekoliko). Također, student ima pravo u svakom trenutku odustati od izabranog univerzitetskog izbornog predmeta (zbog preklapanja kod rasporeda nastave ili iz drugih razloga);
3. studenti preddiplomskih studija mogu birati samo univerzitetske izborne predmete koji se izvode na preddiplomskim studijima; studenti diplomskih studija mogu birati samo univerzitetske izborne predmete koji se izvode na diplomskim i integriranim studijima, a studenti integriranih studija mogu birati univerzitetske izborne predmete sa svih ciklusa;
4. univerzitetski izborni predmeti se polažu pored redovnih obaveznih i izbornih predmeta te evidentiraju u dodatku diplomi (pri čemu se stvara višak bodova u odnosu na definiranih 30 ECTS po semestru, ali se osigurava sticanje ishoda i kompetencija planiranih studijskim programom, bez mogućnosti da student izborom univerzitetskog predmeta izbjegne neki od matičnih izbornih predmeta);
5. svaki univerzitetski izborni predmet zadržava broj ECTS bodova koje ima na „matičnom“ studijskom programu, a time i sve obaveze na predmetu.

Izvod iz tabele sa univerzitetskim izbornim predmetima

(sa po dva primjera izbornih predmeta za svaku od ključnih kompetencija):

KCI. KOMPETENCIJA PISMENOSTI (SPOSOBNOST KOMUNICIRANJA NA MATERNJEM JEZIKU)						
CIKLUS	KOLEGIJ	UJ	STUDIJSKI PROGRAM	STATUS	SEM.	ECTS
I.	Hrvatski jezik	FF	Zajednički obvezni kolegij	obvezni	IV.	2
II.	Stilovi hrvatskoga jezika	FF	Zajednički izborni kolegij	izborni	3.	2
KC2. KOMPETENCIJA VIŠEJEZIČNOSTI (SPOSOBNOST KOMUNICIRANJA NA STRANOM JEZIKU)						
CIKLUS	KOLEGIJ	UJ	STUDIJSKI PROGRAM	STATUS	SEM.	ECTS
I.	Ruski jezik	FF	Studij hrvatskog jezika (jednopedmetni)	obvezni	5.	3
I.	Poslovni engleski	FF	Studij engleskog jezika i književnosti (jednopedmetni)	izborni	I.	3

**KC3. MATEMATIČKA KOMPETENCIJA TE KOMPETENCIJA
U PRIRODOSLOVLJU, TEHNOLOGIJI I INŽENJERSTVU**

CIKLUS	KOLEGIJ	UJ	STUDIJSKI PROGRAM	STATUS	SEM.	ECTS
II.	Zelena kemija	APTF	Studij prehrambene tehnologije, smjer prehrambeno inženjerstvo	obvezni	2.	3
I.	Osnove statistike	EF	Studij poslovne ekonomije (stručni)	obvezni	2.	6

**KC4. DIGITALNA KOMPETENCIJA
(SPOSOBNOST KORIŠTENJA DIGITALNE TEHNOLOGIJE)**

CIKLUS	KOLEGIJ	UJ	STUDIJSKI PROGRAM	STATUS	SEM.	ECTS
I.	Digitalna obrada teksta i slike	FF	Zajednički izborni kolegij	obvezni	5.	2
II.	Multimedijski sustavi	FSRE	Studij računarstva	obvezni	3.	5

**KC5. OSOBNA I SOCIJALNA KOMPETENCIJA
TE KOMPETENCIJA UČENJA KAKO UČITI**

CIKLUS	KOLEGIJ	UJ	STUDIJSKI PROGRAM	STATUS	SEM.	ECTS
I.	Učenje i pamćenje	FF	Studij psihologije	obvezni	3.	5
II.	Pedagogija cjeloživotnog učenja	FPMOZ	Studij pedagogije (jednopedmetni)	obvezni	4.	4

KC6. KOMPETENCIJA GRAĐANSTVA

CIKLUS	KOLEGIJ	UJ	STUDIJSKI PROGRAM	STATUS	SEM.	ECTS
I.	Demokracija, civilno društvo i ljudska prava	FF	Studij politologije	izborni	3.	4
II.	Politika održivog razvoja u BiH	FPMOZ	Studij geografije - Turizam i zaštita okoliša	izborni	3.	5

KC7. PODUZETNIČKA KOMPETENCIJA						
CIKLUS	KOLEGIJ	UJ	STUDIJSKI PROGRAM	STATUS	SEM.	ECTS
I.	Poslovna organizacija	EF	Studij poslovne ekonomije (sveučilišni)	obvezni	3.	6
II.	Elektroničko poslovanje	FSRE	Studij računarstva	obvezni	3.	5
KC8. KOMPETENCIJA KULTURNE SVIJESTI I IZRAŽAVANJA						
CIKLUS	KOLEGIJ	UJ	STUDIJSKI PROGRAM	STATUS	SEM.	ECTS
II.	Esej i druge diskurzivne vrste	FF	Studij novinarstva (jednopedmetni)	obvezni	2.	4
I.	Spomenička baština Hercegovine	FF	Studij povijesti umjetnosti	obvezni	5.	2
KC9. KREATIVNO - PRODUKTIVNA KOMPETENCIJA						
CIKLUS	KOLEGIJ	UJ	STUDIJSKI PROGRAM	STATUS	SEM.	ECTS
I.	Crtanje I	ALU	Studij likovnih umjetnosti	obvezni	1.	10
I.	Zbor I	FPMOZ	Glazbena umjetnost	Obvezni / Izborni	1.	3/2
KC10. TJELESNO-ZDRAVSTVENA KOMPETENCIJA						
CIKLUS	KOLEGIJ	UJ	STUDIJSKI PROGRAM	STATUS	SEM.	ECTS
I.	Kineziološka rekreacija	FPMOZ	Kineziologija	Obvezni	6.	5
Int.	Prva pomoć	MEF	Studij medicine	izborni	6.	1,5

PRIMJER SISTEMA IZBORNIH PREDMETA NA NIVOU FAKULTETA

Uvod

Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru je od akademske 2014/15. godine uspostavio sistem zajedničkih izbornih predmeta na nivou fakulteta. Popis zajedničkih izbornih predmeta čine novi predmeti koje su predloženi sa svih studija, od kojih svi nose 2 ECTS boda, te su vezani za tačno određeni semestar. Budući da se predmeti uvrštavaju unutar 30 ECTS bodova po semestru, svi studijski programi ostavljaju prostor od 2 ECTS boda u semestrima u kojima se planira zajednički izborni predmet.

Unutar popisa zajedničkih izbornih predmeta postoji posebna grupa zajedničkih izbornih predmeta koji nose nastavničke kompetencije, a koje upisuju samo studenti nastavničkih studija, kojima ti zajednički izborni predmeti ulaze u planiranih 60 ECTS bodova iz predmeta s nastavničkim kompetencijama koje stiču tokom petogodišnjeg studija.

Nastavnici koji su nositelji predmeta odlučuju o tome hoće li za svoj predmet definirati kvotu. Ovakav sistem izbornosti fakultetu ne donosi dodatna finansijska opterećenja, jer je angažman nastavnika unutar predviđene norme. Međutim, sistem zahtijeva dodatna organizacijska opterećenja te angažman osobe koja će obavljati poslove administratora (ažuriranje web stranice, komunikacija s nastavnicima i studentima, i sl). Popis zajedničkih izbornih predmeta ažurira se svake akademske godine, usvajanjem odluke na Znanstveno-nastavnom vijeću Filozofskog fakulteta.

Pored upisa zajedničkog izbornog predmeta na nivou Filozofskog fakulteta, koji se uvrštava unutar 30 ECTS bodova, student može upisati i zajednički izborni predmet sa nivoa Sveučilišta, koje upisuje preko 30 ECTS bodova, a koji se evidentira u dodatku diplomi.

Razlozi uspostavljanja sistema zajedničkih izbornih predmeta na Filozofskom fakultetu:

1. studentima stvoriti mogućnosti za kreiranje vlastitih „portfolija“ kompetencija, odnosno znanja, vještina i sposobnosti,
2. uklapanje svih studijskih programa u ECTS sistem fakulteta prema kojem svaki semestar vrijedi 30 ECTS (posebno dvopredmetne kombinacije),
3. implementiranje standarda zanimanja/kvalifikacije u sve nastavničke studije,
4. ujednačavanje nastavnog opterećenja nastavnika.

Osnovne karakteristike sistema zajedničkih izbornih predmeta na Filozofskom fakultetu:

1. zajednički izborni predmeti nose uvijek 2 ECTS i usvajaju se na početku svake akademske godine na ZNV na prijedlog odsjeka,

2. pri kreiranju nastavnih planova i programa, studij odlučuje u kojem semestru će ostaviti prostor od 2 ECTS boda i u tom semestru student mora birati jedan od izbornih C predmeta,
3. izborni C predmeti su fiksno vezani za određeni semestar i mogu se slušati i upisivati samo u tom semestru,
4. preduslov sistema zajedničkih izbornih predmeta na nivou fakulteta je ECTS sistem kreiran za potrebe kombinacija dvopredmetnih studija, na način:

x bodova s 1. dvopredmetnog studija + x bodova s 2. dvopredmetnog studija + paran broj bodova zajedničkog obaveznog ili izbornog predmeta = 30 ECTS bodova

Pojašnjenje

Tačan broj od 30 bodova za svaki semestar javlja se kao problem dvopredmetnih studija zbog zajedničkih predmeta koji su na nekim grupama obavezni, a na nekima nisu, te zbog kombinacija nastavničkih i nenastavničkih studija, jer nastavnički studiji predviđaju određen broj bodova iz predmeta nastavničkoga modula (Pedagogija, Psihologija, Didaktika, metodike, prakse), dok nenastavnički studiji takve predmete nemaju predviđene u svojim planovima i programima. Naprimjer, student „A“ kombinacije Povijest – Hrvatski jezik ne sluša zajednički predmet Hrvatski jezik (2 ECTS-a), dok njegov kolega „B“ s kombinacije Povijest – Engleski jezik i književnost mora slušati taj predmet; isto tako student „B“ ne sluša Strani jezik (2 ECTS-a), dok je student „A“ obavezan slušati Strani jezik, itd. Očito je kakve se poteškoće javljaju kada pojedini odsijeci pokušavaju predvidjeti broj bodova koje trebaju osigurati studentu s matičnoga studija, što redovno rezultira time da student na kraju semestra nema tačno 30 ECTS-a, nego bod više ili manje. Problem je tim veći što zajednički predmeti na pojedinim studijskim grupama nemaju jednak broj bodova. Da bi se navedene neusklađenosti izbjegle, najprije je potrebno dogovoriti se oko zajedničkih predmeta. Jedino moguće rješenje je da zajednički predmeti uvijek nose isti (paran) broj bodova kako bi se bodovi mogli ravnomjerno podijeliti na oba studija u određenoj kombinaciji. Na taj način bi se prostor za zajedničke obavezne predmete u kombinacijama gdje ih nema mogao popuniti zajedničkim izbornim predmetima koji nose isti broj ECTS bodova.

5. jednopredmetni studiji se uklapaju u isti ECTS sistem na način:

x bodova s jednopredmetnog studija + paran broj bodova zajedničkog obaveznog ili izbornog predmeta = 30 ECTS bodova

Pojašnjenje

Iako je jednopredmetnim studijima svejedno koliko će bodova ostaviti za zajednički izborni predmet, oni ipak ostavljaju paran broj, uklapajući se tako u isti ECTS sistem, na način da studenti i dvopredmetnih i jednopredmetnih studija mogu slušati iste zajedničke izborne predmete (s istim brojem ECTS bodova i istim obavezama).

Izvod iz tabele sa zajedničkim izbornim predmetima na Filozofskom fakultetu
(s primjerima izbornih predmeta za svaki semestar):

PREDDIPLOMSKI STUDIJ, PRVA GODINA PREDDIPLOMSKOG STUDIJA, ZIMSKI SEMESTAR

Popis za jednopredmetni Studij engleskog jezika i književnosti, jednopredmetni Studij hrvatskog jezika i književnosti, jednopredmetni Studij njemačkog jezika i književnosti, dvopredmetni Studij informacijskih znanosti, dvopredmetni Studij novinarstva i dvopredmetni Studij povijesti:

Kod	Naziv kolegija	Broj sati p+s+v	ECTS bodovi	Matični studij
FFZA B103	Osnove psihologije	15+15+0	2	Psihologija
FFZA B105	Međuljudski konflikti i njihovo rješavanje	15+15+0	2	Socijalni rad

Popis za sve ostale studije koji imaju prostor za zajednički izborni predmet:

Kod	Naziv kolegija	Broj sati p+s+v	ECTS bodovi	Matični studij
FFEN B104D	Britanska kultura i civilizacija	15+15+0	2	Engleski jezik i književnost

PREDDIPLOMSKI STUDIJ, PRVA GODINA PREDDIPLOMSKOG STUDIJA, LJETNI SEMESTAR

Popis za jednopredmetni Studij engleskog jezika i književnosti, jednopredmetni Studij hrvatskog jezika i književnosti, jednopredmetni Studij njemačkog jezika i književnosti, dvopredmetni Studij informacijskih znanosti, dvopredmetni Studij novinarstva i dvopredmetni Studij povijesti:

Kod	Naziv kolegija	Broj sati p+s+v	ECTS bodovi	Matični studij
FFZA B207	Pedagoška komunikacija	15+0+15	2	–
FFZA B211	Odgoj i obrazovanje u praksi	15+15+0	2	Socijalni rad

Popis za sve ostale studije koji imaju prostor za zajednički izborni predmet:

Kod	Naziv kolegija	Broj sati p+s+v	ECTS bodovi	Matični studij
FFSR B210	Teorija konflikata	15+15+0	2	Socijalni rad

PREDDIPLOMSKI STUDIJ, DRUGA GODINA PREDDIPLOMSKOG STUDIJA, ZIMSKI SEMESTAR

Popis za dvopredmetni Studij arheologije, dvopredmetni Studij novinarstva i kombinaciju Studij hrvatskog jezika i književnosti – Studij ruskog jezika i književnosti:

Kod	Naziv kolegija	Broj sati p+s+v	ECTS bodovi	Matični studij
FFHR B323	Jezične i govorne teškoće u nastavi	15+0+15	2	Hrvatski jezik i književnost
FFZA B309	Osnove informacijske pismenosti	30+0+0	2	Informacijske znanosti

Popis za sve ostale studije koji imaju prostor za zajednički izborni predmet:

Kod	Naziv kolegija	Broj sati p+s+v	ECTS bodovi	Matični studij
FFSR B321	Mediji i zaštita maloljetnika	15+15+0	2	Socijalni rad

PREDDIPLOMSKI STUDIJ, DRUGA GODINA PREDDIPLOMSKOG STUDIJA, LJETNI SEMESTAR

Popis za jednopredmetni Studij hrvatskog jezika i književnosti, dvopredmetni Studij hrvatskog jezika i književnosti, dvopredmetni Studij informacijskih znanosti, dvopredmetni Studij novinarstva i dvopredmetni Studij ruskog jezika:

Kod	Naziv kolegija	Broj sati p+s+v	ECTS bodovi	Matični studij
FFZA B411	Metodologija istraživanja u obrazovanju	15+15+0	2	Psihologija
FFZA B410	Odgaj osobnosti	15+15+0	2	Socijalni rad

Popis za sve ostale studije koji imaju prostor za zajednički izborni predmet:

Kod	Naziv kolegija	Broj sati p+s+v	ECTS bodovi	Matični studij
FFEN B405D	Rasa i spol u američkoj književnosti	15+15+0	2	Engleski jezik i književnost

PREDDIPLOMSKI STUDIJ, TREĆA GODINA PREDDIPLOMSKOG STUDIJA, ZIMSKI SEMESTAR

Popis za sve ostale studije koji imaju prostor za zajednički izborni predmet:

Kod	Naziv kolegija	Broj sati p+s+v	ECTS bodovi	Matični studij
FFZA B510	Supkulturna umjetnost	15+15+0	2	Povijest umjetnosti

PREDDIPLOMSKI STUDIJ, TREĆA GODINA PREDDIPLOMSKOG STUDIJA, LJETNI SEMESTAR

Popis za sve ostale studije koji imaju prostor za zajednički izborni predmet:

Kod	Naziv kolegija	Broj sati p+s+v	ECTS bodovi	Matični studij
FFPL B638	Interkulturalno razumijevanje	15+15+0	2	Politologija

DIPLOMSKI STUDIJ, PRVA GODINA DIPLOMSKOG STUDIJA, ZIMSKI SEMESTAR

Popis za jednopredmetni Studij engleskog jezika i književnosti i dvopredmetni Studij ruskog jezika i književnosti:

Kod	Naziv kolegija	Broj sati p+s+v	ECTS bodovi	Matični studij
FFIZ MI03D	Informacijski sistemi i baze podataka u obrazovanju	15+15+0	2	Informacijske znanosti
FFZA MI04	Medijacija	15+15+0	2	Socijalni rad

Popis za sve ostale studije koji imaju prostor za zajednički izborni predmet:

Kod	Naziv kolegija	Broj sati p+s+v	ECTS bodovi	Matični studij
FFPL MI47	Suvremene migracije i socijalne posljedice	15+15+0	2	Politologija

DIPLOMSKI STUDIJ, PRVA GODINA DIPLOMSKOG STUDIJA, LJETNI SEMESTAR

Popis za sve ostale studije koji imaju prostor za zajednički izborni predmet:

Kod	Naziv kolegija	Broj sati p+s+v	ECTS bodovi	Matični studij
FFHR M216	Govorništvo	15+15+0	2	Hrvatski jezik i književnost

DIPLOMSKI STUDIJ, DRUGA GODINA DIPLOMSKOG STUDIJA, ZIMSKI SEMESTAR

Popis za sve ostale studije koji imaju prostor za zajednički izborni predmet:

Kod	Naziv kolegija	Broj sati p+s+v	ECTS bodovi	Matični studij
FFHR M323D	Stilovi hrvatskoga jezika	15+0+15	2	Hrvatski jezik i književnost

DIPLOMSKI STUDIJ, DRUGA GODINA DIPLOMSKOG STUDIJA, LJETNI SEMESTAR

Popis za sve ostale studije koji imaju prostor za zajednički izborni predmet:

Kod	Naziv kolegija	Broj sati p+s+v	ECTS bodovi	Matični studij
FFPV M414	Društvena povijest	30+0+0	2	Povijest

